

Motion till riksdagen 2017/18:3361

av **Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M)**

Utbildning som leder till jobb

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om studie- och yrkesvägledning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad utbildning för studie- och yrkesvägledare och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildningspraktik på gymnasiet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta preparandutbildningar och baskurser inom yrkeshögskolan i syfte att möjliggöra för fler att bli behöriga till yrkeshögskolans utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om godkännande av utbildningsomgångar på yrkeshögskolan och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitetsgranskning av yrkeshögskolans utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om granskning av den kommunala vuxenutbildningen på enhetsnivå och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvaliteten i vuxenutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på utbildningsanordnare inom svenska för invandrare och förändrade ersättningsmodeller för svenska för invandrare och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att syftet med svenska för invandrare förtydligas i skollagen med mål om etablering på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nyanlända med eftergymnasial utbildning ska kunna kombinera studier i svenska för invandrare med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Jobbsprånget och tillkännager detta för regeringen.

En bättre studie- och yrkesvägledning

Skolinspektionens granskning från 2013 visade att studie- och yrkesvägledningen (SYV) var lågt prioriterad på de skolor som undersöktes. Samma granskning visade att enbart 28 procent av niondeklassarna hade en klar bild av vilka gymnasieprogram som fanns att välja på och hela 45 procent sade sig inte ha någon vuxen att prata med om sina framtidsplaner. Detta är illavarslande och kan vara en av många förklaringar till att det varje år är drygt 10 000 unga som avbryter sin gymnasieutbildning. Samtidigt vet vi att en fullgjord utbildning är avgörande för att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till högre studier.

Många elever byter dessutom gymnasielinje mitt under utbildningen, vilket resulterar i att de får ett till två års extra studier på gymnasiet. Enligt en uppskattning från Skolverket (2017) är kostnaderna för elever som går i gymnasiet längre än de ska 2,3 miljarder kronor per år.

I Finland har eleverna, förutom att studie- och yrkesvägledning är integrerat i skolgången från årskurs ett, även elevhandledning som ett eget ämne under 100 timmar i årskurserna sju till nio. I Norge får man i årskurs sju till nio 110 timmars vägledning och kan också välja att prova på olika ämnen på gymnasiet. I Danmark sker undervisning i ämnet ”utbildning och jobb” redan från förskoleålder och fokuserar i årskurserna sju till nio på elevens framtida val av utbildning. Elever kan prova på olika gymnasieutbildningar genom utbildningspraktik och ska genom undervisningen också få kunskap om arbete, sysselsättning samt villkoren på dansk och internationell arbetsmarknad. I Danmark finns även tydliga kunskapsmål uppsatta för årskurserna tre, sex och nio. I årskurs tre ska eleverna kunna beskriva drömmar och förväntningar och olika typer av jobb. I årskurs sex ska de kunna beskriva hur jobb, utbildning och personliga mål hänger ihop. Fram till årskurs nio arbetar sedan eleverna med att ta fram individuella planer för sina fortsatta studier och går på praktik. Moderaterna vill att den svenska studie- och yrkesvägledningen utvecklas enligt de framgångsrika exempel som finns i våra nordiska grannländer. Studie- och yrkesvägledarens roll behöver konkretiseras. Utbildningen för studie- och yrkesvägledare bör också förbättras i enlighet med de nya krav som kommer att ställas på utbildningen i ämnet.

Alla elever bör vid slutet av årskurs nio ha en egen utbildningsplan och därtill haft möjlighet till utbildningspraktik på olika gymnasieprogram. Eleverna behöver förstå kopplingen mellan egna mål, arbetsmarknad och sysselsättning, men också få praktiska kunskaper i hur man skriver ett cv och går på en intervju.

Mycket av den information och hjälp som studie- och yrkesvägledarna idag tillhandahåller handlar om att ta reda på olika behörigheter, antagningsprocesser och att lotsa eleverna rätt. Detta är en mycket viktig och värdefull resurs men den borde kunna erbjudas via en nationell studie- och yrkesvägledningsplattform. På detta sätt kan elever och föräldrar enklare få hjälp att söka reda på fakta om olika utbildningsvägar samtidigt som tid frigörs så att studie- och yrkesvägledarna kan fokusera mer på kvalitativa och vägledande samtal. Moderaterna föreslår därför att Skolverket får i uppdrag att ta fram och uppdatera en studie- och yrkesvägledningsplattform. I ett tillkännagivande den 10 maj 2017 uppmanade även riksdagen regeringen att jobba för detta. Moderaterna vill understryka vikten av att regeringen snarast initierar ett sådant arbete.

Fortsatta reformer av yrkeshögskolan

Yrkeshögskolan är viktig för möjligheterna att rekrytera personer som har ett kvalificerat yrkeskunnande. Men den är också viktig för individens möjlighet att skaffa sig yrkeskunskaper som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Yrkeshögskolans fokus på jobb och arbetsplatsförlagt lärande kortar vägen från studier till jobb: 9 av 10 examinerade har ett arbete året efter examen, och lika många är nöjda med sin utbildning. Även andelen som får jobb inom sitt arbetsområde ligger högt och har ökat under 2016. Yrkeshögskolan är också en viktig del i det livslånga lärandet och möjliggör både kompetensutveckling och karriärväxling. I takt med att samhället, ekonomin och näringslivet förändras ställer detta nya krav på ett utbildningssystem som gör det ännu enklare för människor att byta arbete eller till och med bransch även längre upp i åldern.

Antalet sökande till yrkeshögskolan ökar, och många som vill och behöver vidareutbildning får i dag inte möjlighet till det. Den främsta anledningen till detta är dock inte platsbrist utan att de inte anses behöriga. Behörighetskraven till många YH-utbildningar är höga och kräver arbetsmarknadserfarenhet, vilket är svårt att få utan rätt förkunskaper. För att underlätta för karriärbyten till bristyrken bör det därför finnas möjlighet för utbildningsarrangörer att erbjuda preparandutbildningar för att ge fler behörighet.

Yrkeshögskolan är i dag fokuserad på kortsiktiga arbetsmarknadsbehov, vilket innebär att dess utbildningsutbud ständigt är under omprövning. Detta tar sig uttryck genom att en utbildning på max två år godkänns för endast två utbildningsomgångar i taget. Detta har många positiva fördelar som att utbildningarna exempelvis garanterat behövs. Det har dock skapat osäkerhet när det gäller de enskilda utbildningarnas framtid. Osäkerheten smittar av sig och får många att tveka inför att överhuvudtaget läsa en yrkesutbildning. Ur arbetslivssynpunkt behöver yrkeshögskolan bli mer långsiktig, och för individen är det viktigt att den blir ett tydligare alternativ för yrkesutbildning efter gymnasieskolan. För att åstadkomma detta anser vi att yrkeshögskolans godkännande av utbildning som huvudregel bör omfatta fler än två utbildningsomgångar.

De förändringar motionen föreslår om att utbildningar ska kunna få fler starter godkända i taget kräver dock utökad och utvecklad tillsyn samt kvalitetssäkring. Därför anser vi att kvalitetsgranskningen, i likhet med tillsynen, bör avse enskilda utbildningar och ske utifrån fastslagna kvalitetskriterier som kopplats till resultat och de studerandes utveckling. Hur kvalitetskriterierna ska formuleras och exakt vilka parametrar för kvalitet och resultat bör dock uppdras åt yrkeshögskolan att själv ta fram.

Högre kvalitet i vuxenutbildningen

Den kommunala vuxenutbildningen är till för den som saknar hela eller delar av grund- och gymnasieutbildningen. Här ska vuxna stärkas i sitt lärande och ges möjligheter att läsa in de kunskaper och färdigheter som krävs för att förbättra deras möjligheter till fortsatta studier och framtida jobb. För att möta de krav som ett globaliserat kunskapssamhälle ställer och förbättra matchningen på arbetsmarknaden måste en modern vuxenutbildning vara mer efterfrågestyrd än i dag. Individens och näringslivets utbildningsbehov förändras snabbt och anpassningar till denna efterfrågan behöver ske.

En ökad mångfald av utbildningsanordnare bidrar samtidigt såväl till en kvalitetshöjande konkurrens som till en ökad utbudsbredd – både avseende innehåll och form. Det ger individen bättre möjligheter att studera mer anpassat utifrån såväl sina behov som utifrån yrkeslivet.

Alliansregeringen tillsatte utredningen Frivux – Valfrihet i vuxenutbildningen (SOU 2008:17), som kom med sitt betänkande under 2008. En valfrihetsreform med utgångspunkt i betänkandet om Frivux bör genomföras i vuxenutbildningen där den studerande fritt ska få välja att läsa vuxenutbildning inom kommunal eller annan regi.

Utredningen Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (SOU 2013:20) lämnar förslag om att förändra tillsynen av vuxenutbildningen. I dag sker endast en systematiserad tillsyn av vuxenutbildningen på huvudmannanivå och inte på enhetsnivå. Vi föreslår därför att Skolinspektionen får i uppdrag att granska den kommunala vuxenutbildningen på enhetsnivå i likhet med den granskning som sker av grund- och gymnasieskolor.

Bättre undervisning i svenska för invandrare

Ett av de viktigaste stegen mot att integreras i ett nytt land är att kunna språket. Vi vet också att ett av de mest grundläggande kraven på svensk arbetsmarknad för att få en anställning är att den arbetssökande talar och förstår svenska. Därför spelar undervisningen i svenska för invandrare en avgörande roll för att nyanlända ska få ett arbete och undvika att hamna i utanförskap.

Dagens utformning av svenska för invandrare fungerar dock till stor del ineffektivt. Exemplet är många på personer som gått på svenska för invandrare i flera år utan att nämnvärt ha förbättrat sina språkkunskaper. För att öka kvaliteten i utbildningen bör kommunerna använda sig av auktorisation, att vissa krav ställs för att få bedriva undervisning i svenska för invandrare. Samtidigt bör ersättningsmodeller för svenska för invandrare i högre grad vara resultatbaserade utifrån exempelvis elevernas närvaro och prestation, i syfte att stärka kopplingen mellan ersättning och kvalitet i utbildningen samt deltagarnas progression.

Det huvudsakliga syftet med svenska för invandrare ska också vara att förkorta vägen till arbete samtidigt som individen tar sig upp till arbetsmarknadens kompetenskrav. Det behöver förtydligas i lagstiftningen att det är att komma i jobb som är målet med utbildningen. För nyanlända med eftergymnasial utbildning bör studier i svenska för invandrare kunna kombineras med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering.

I många kommuner finns ett stort behov av fler lärare i svenska för invandrare. Genom att öka antalet distanskurser, se till att fler lärosäten med lärarutbildning erbjuder sommarkurser i svenska som andraspråk samt att göra svenska som andraspråk till en obligatorisk del på lärarutbildningen kan behovet av fler lärare i svenska för invandrare mötas bättre.

Forskning visar också att det är enklare att lära sig ett nytt språk om man kan utgå ifrån sitt modersmål. Genom att införa modersmålsstöd och exempelvis ta till vara kompetens hos tidigare elever med olika modersmål kan kvaliteten i utbildningen öka.

Fler akademiker i arbete

Sverige behöver bli bättre på att ta till vara kompetensen hos våra många nyanlända akademiker. När människors kompetens inte kommer till sin rätt, antingen genom att den inte valideras eller att yrket som erbjuds är alldeles för lågkvalificerat, är det en förlust för både den enskilde och samhället. Svensk arbetsmarknad har därtill omfattande matchningsproblem, och företag inom flera branscher har svårt att hitta rätt kompetens.

Jobbsprånget är ett program som vänder sig till nyanlända akademiker. Ingenjörer, arkitekter, naturvetare och ekonomer får under fyra månader praktisera ute på ett företag som är i behov av just deras kompetens. Programmet, som tagits fram inom Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) möjliggör för kandidater att inom 30 dagar från ansökan påbörja en praktik. Det ställs inga krav på perfekt svenska, det lär sig kandidaterna parallellt på jobbet och genom undervisning i svenska för invandrare. Valideringsprocessen påskyndas också avsevärt genom att validering både kan ske på arbetsplatsen och genom kompletterande onlinekurser. IVA har lagt betydande resurser på att bygga upp ett fungerande och effektivt samarbete mellan Arbetsförmedlingen och näringslivet för att snabbt kunna matcha de nyanlända akademikernas kompetens mot ett reellt behov ute hos företagen.

75 procent av alla nyanlända akademiker som genomgår programmet får jobb direkt efter praktiken, inte sällan på företaget de praktiserat på. Moderaterna verkar därför för att Jobbsprånget framgent ska stärkas.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Betty Malmberg (M)

Erik Bengtzboe (M)

Ida Drougge (M)

Michael Svensson (M)

Maria Stockhaus (M)